0.1 Mengder

0.1.1 Definisjon

En samling av tall kalles en **mengde**¹, og et tall som er en del av en mengde kalles et **element**. Mengder kan inneholde et endelig antall elementer og de kan inneholde uendelig mange elementer.

0.1 Mengder

For to tall a og b, hvor $a \leq b$, har vi at

- [a, b] er mengden av alle tall større eller lik a og mindre eller lik b.
- (a, b] er mengden av alle tall større enn a og mindre eller lik b.
- [a,b) er mengden av alle reelle tall større eller lik a og mindre enn b.

[a,b] kalles et **lukket intervall**, (a,b) kalles et **åpent intervall**, og både (a,b] og [a,b) kalles **halvåpne intervall**.

Mengden som inneholder bare a og b skrives som $\{a, b\}$.

At x er et element i en mengde M skrives som $x \in M$.

At x ikke er et element i en mengde M skrives som $x \notin M$.

At mengden M består av mengdene M_1 og M_2 skrives som $M = M_1 \cup M_2$.

Språkboksen

 $x \in M$ uttales "x inneholdt i M".

Mange tekster bruker (istedenfor (for å indikere åpne (eller halvåpne) intervall.

Merk

Når vi heretter i boka definerer et intervall beskrevet av a og b, tar vi det for gitt at a og b er to tall, og at $a \le b$.

¹En mengde kan også være en samling av andre matematiske objekter, som for eksempel funksjoner, men i denne boka holder det å se på mengder av tall.

Eksempel 1

Mengden av alle heltall større enn 0 og mindre enn 10 kan vi skrive som

$$\{1,2,3,4,5,6,7,8,9\}$$

Denne mengden inneholder 9 elementer. 3 er et element i denne mengden, og da kan vi skrive $3 \in \{1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9\}$

10 er ikke et element i denne mengden, og da kan vi skrive $10 \notin \{1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9\}.$

Eksempel 2

I uttrykket 0 ? x ? 1, erstatt ? med et ulikhetssymbol slik at uttrykket gjelder for alle $x \in M$, og om 1 er inneholdt i M.

- a) M = [0, 1]
- b) M = (0, 1]
- c) M = [0, 1)

Svar

- a) $0 \le x \le 1$. Videre er $1 \in M$.
- b) $0 < x \le 1$. Videre er $1 \in M$.
- c) $0 \le x < 1$. Videre er $1 \notin M$.

0.2 Navn på mengder

- $\mathbb{N}$ Mengden av alle positive heltall¹
- $\mathbb{Z}$ Mengden av alle heltall²
- Q Mengden av alle rasjonale tall
- $\mathbb{R}$ Mengden av alle reelle tall
- $\mathbb{C}$ Mengden av alle komplekse tall

¹Inneholder ikke 0.

²Inneholder 0.

0.1.2 Symbolet for uendelig

Mengdene i definisjon 0.2 inneholder uendelig mange elementer. Noen ganger ønsker vi å avgrense deler av en uendelig mengde, og da melder det seg et behov for et symbol som er med på å symbolisere dette. ∞ er symbolet for en uendelig stor, positiv verdi.

Eksempel

Et vilkår om at $x \geq 2$ kan vi skrive som $x \in [2, \infty)$.

Et vilkår om at x < -7 kan vi skrive som $x \in (-\infty, -7)$.

Språkboksen

De to intervallene i eksempelet over kan også skrives som $[2, \rightarrow)$ og $(\leftarrow, -7)$.

Merk

er ikke noe bestemt tall. Å bruke de fire grunnleggende regneartene alene med dette symbolet gir derfor ingen mening.

0.1.3 Verdi- og definisjonsmengder

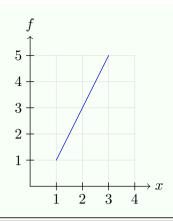
0.3 Verdi- og definisjonsmengder

Gitt en funksjon f(x).

- Mengden som utelukkende inneholder alle verdier x kan ha, er **definisjonsmengden** til f. Denne mengden skrives som D_f .
- Mengden som utelukkende inneholder alle verdier f kan ha når $x \in D_f$, er **verdimengden** til f. Denne mengden skrives som V_f .

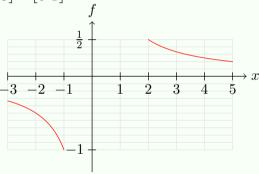
Eksempel 1

Figuren under viser f(x) = 2x + 1, hvor $D_f = [1, 3]$. Da er $V_f = [1, 5]$.

Eksempel 2

Figuren under viser $f(x) = \frac{1}{x}$, hvor $D_f = [-3, -1] \cup [2, 5]$. Da er $V_f = \left[-1, -\frac{1}{3}\right] \cup \left[\frac{1}{5}, \frac{1}{2}\right]$.

Merk

Definisjonsmengden til en funksjon bestemmes av to ting; hvilken sammenheng funksjonen skal brukes i, og eventuelle verdier som gir et udefinert funksjonsuttrykk. I *Eksempel 1* på side 3 er definisjonsmengden helt vilkårlig valgt, siden funksjonen er definert for alle x. I *Eksempel 2* derimot er ikke funksjonen definert for x=0, så en definisjonsmengde som inneholdt denne verdien for x ville ikke gitt mening.

0.2 Vilkår

0.2.1 Symboler for vilkår

Symbolet $\Rightarrow$ bruker vi for å vise til at hvis et vilkår er oppfylt, så er et annet (eller flere) vilkår også oppfylt. For eksempel; i MB så vi at hvis en trekant er rettvinklet, er Pytagoras' setning gyldig. Dette kan vi skrive slik:

trekanten er rettvinklet ⇒ Pytagoras' setning er gyldig

Men vi så også at det omvendte gjelder; hvis Pytagoras' setning er gyldig, må trekanten være rettvinklet. Da kan vi skrive

trekanten er rettvinklet ⇔ Pytagoras' setning er gyldig

Det er veldig viktig å være bevisst forskjellen på $\Rightarrow$ og $\iff$; at vilkår A oppfylt gir B oppfylt, trenger ikke å bety at vilkår B oppfylt gir vilkår A oppfylt!

Eksempel 1

firkanten er et kvadrat $\Rightarrow$ firkanten har fire like lange sider

Eksempel 2

tallet er et primtall større enn $2 \Rightarrow$ tallet er et oddetall

Eksempel 3

tallet er et partall $\iff$ tallet er delelig med 2

0.2.2 Funksjoner med vilkår

Funksjoner kan gjerne ha flere uttrykk som gjelder ved forskjellige vilkår. La oss for eksempel definere en funksjon f(x) slik:

For x < 1 er funksjonsuttrykket -2x + 1For $x \ge 1$ er funksjonsuttrykket $x^2 - 2x$

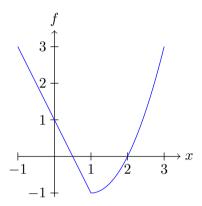

Figure 1: Grafen til f på intervallet [-1, 3].

Dette kan vi skrive som

$$f(x) = \begin{cases} -2x + 1 & , & x < 1 \\ x^2 - 2x & , & x \ge 1 \end{cases}$$